

**ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ ΤΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΚΡΗΤΗΣ ΤΗΣ Ε.Σ.Ε.
ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΠΑΝΙΔΡΥΣΗ ΤΟΥ - Η ΠΡΩΤΗ ΤΡΙΕΤΙΑ**

Από τον
ΚΑΛΟΥΣΤ ΠΑΡΑΓΚΑΜΙΑΝ

Με ιδιαίτερα μεγάλη χαρά και συγκίνηση παρουσιάζω σε αυτό το άρθρο τις δραστηριότητες του Τμήματος Κρήτης της Ελληνικής Σπηλαιολογικής Εταιρείας την τελευταία τριετία. Οι δραστηριότητες αυτές απαίτησαν πολύ κόπο, χρόνο και οικονομικά μέσα που αφειδώς παρείχαν τα επανιδρυτικά μέλη του Τμήματος. Οι προσπάθειές μας είχαν σαν βασικό άξονα την δημιουργία ενός σοβαρού, έγκυρου και συνεπή φορέα σπηλαιολογικής έρευνας στην Κρήτη, ο οποίος θα μπορούσε να ανταπεξέλθει, άμεσα ή έμμεσα, σε όλους τους ερευνητικούς τομείς της σπηλαιολογίας. Τα αποτελέσματα των προσπαθειών αυτών, που τίθενται άλλωστε στην αξιολογική κρίση του αναγνώστη, νομίζουμε ότι είναι εντυπωσιακά αυτά καθ'εαυτά, αλλά και σε σχέση με τον χρόνο και την υλικοτεχνική υποδομή που διαθέταμε. Όλες αυτές οι δραστηριότητες αναπτύχθηκαν στα πλαίσια της Ελληνικής Σπηλαιολογικής Εταιρείας, αν και δεν υπήρχε η δυνατότητα ουσιαστικής βοήθειας, διότι θεωρήσαμε ότι λειτουργώντας μέσα από τον πιο έγκυρο σπηλαιολογικό φορέα της Ελλάδας, θα συμβάλλαμε πιο ουσιαστικά στην περαιτέρω ανάπτυξη της υπεύθυνης σπηλαιολογικής έρευνας στην χώρα μας.

Θεωρώ χρέος μου να εκφράσω και από αυτή τη θέση τις απεριόριστες ευχαριστίες μου, στους φίλους και συνεργάτες μου, ακούραστους σπηλαιολόγους, Γιάννη Νάθενα, Σταύρο Πατραμάνη, Αντρέα Παπαδάκη και Σάββα Βαρδάκη, που με το μεράκι, τη σοβαρότητα και την απίστευτη υπομονή στις διαρκείς πιέσεις μου, μοιραζόμαστε το πάθος να κάνουμε πραγματικότητα σπουδαία οράματα.

Στο άρθρο αυτό γίνεται αρχικά μια αναδρομή στις δραστηριότητες του Τμήματος μέχρι το Α' Παγκρήτιο Σπηλαιολογικό Συμπόσιο και ακολουθεί ο απολογισμός των δραστηριοτήτων του Τμήματος την τριετία 6.1989 - 6.1992.

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

Το Τμήμα Κρήτης της Ε.Σ.Ε. ιδρύθηκε με την υπ' αριθμ. 35/12.1.1962 απόφαση του Δ.Σ. με πρόεδρο τον αείμνηστο Ε.Πλατάκη ο οποίος υπήρξε και ιδρυτικό μέλος της Εταιρείας. Οι δραστηριότητες του Τμήματος Κρήτης ταυτίζονται με τις δραστηριότητες του Ε. Πλατάκη. Αυτές συνοπτικότερα έχουν ως εξής: "Σπάνια περίπτωση ανθρώπου και επιστήμονα", όπως τον απεκάλεσε ο καθηγητής Θ. Δετοράκης, δημοσίευσε πάνω από 330 άρθρα και μελέτες που αφορούσαν την φύση, την ιστορία και τον πολιτισμό της Κρήτης. Πάρα πολλές από αυτές αφορούσαν τα κρητικά σπήλαια και βεραθρα.

Στον δεύτερο τόμο του δίτομου ογκώδους έργου του "Σπήλαια και άλλαι καρστικά μορφαί της Κρήτης", ο Πλατάκης, παρουσιάζει αναλυτικό κατάλογο 3.320 σπηλαίων και άλλων καρστικών μορφών του νησιού κατά επαρχίες και τόπους, με όλες τις τοπωνυμίες τους. Το έργο αυτό ήταν αποτέλεσμα σκληρής, ανιδιοτελούς αν και πολυδάπανης, συνεπούς εργασίας δεκαετιών (αυτό άλλωστε χαρακτηρίζει και ολόκληρο το έργο του). Για την συγκέντρωση όλου αυτού του υλικού έστειλε πάνω από 8.500 επιστολές. Όλες τις πληροφορίες που είχε συγκεντρώσει από το 1946 τις ταξινόμησε σε 40 χειρόγραφους τόμους, 400 σελίδων ο καθένας!

Εξερευνήσε μόνος ή και με συνεργάτες του, μέχρι το 1975 περίπου 700 σπήλαια και σπηλαιοβάραθρα της Κρήτης. Με πολλά έγγραφα, άρθρα στον τύπο και πολλές φορές δικαστικά, αγωνίστηκε για την προστασία των κρητικών σπηλαίων. Χαρτογράφησε και συνέταξε με τους συνεργάτες του μελέτες αξιοποίησης των σπουδαιότερων κρητικών σπηλαίων.

Η σπηλαιολογία στην Κρήτη γνώρισε καταπληκτική άνθιση κατά τη χρονική περίοδο 1962 - 1975. Δυστυχώς, δεν υπήρξαν ένθερμοι συνεχιστές του έργου του. Έτσι, και καθώς η φυσική κατάσταση του Μεγάλου Σπηλαιολόγου έχει την φυσιολογική φθορά, η επόμενη δεκαετία στερείται σπηλαιολογικής δράσης. Ο Ελευθέριος Πλατάκης απεβίωσε, ή πιο σωστά "μετοίκησε από το επίγειο στο υπόγειο "Ελευθέριο Άντρο" του στο Βραχάσι" όπως είπε η κ. Άννα Πετροχείλου, στις 14.12.1986.

Η Ελληνική Σπηλαιολογική Εταιρεία, για να τιμήσει τον Ε. Πλατάκη, αλλά και για να δώσει νέα ώθηση στην σπηλαιολογική έρευνα της Κρήτης, οργάνωσε το Α' Παγκρήτιο Σπηλαιολογικό Συμπόσιο τον Απρίλιο του 1989. Η οργανωτική επιτροπή του Συμποσίου, είχαμε ευχηθεί "να δημιουργηθεί ένας μικρός πυρήνας" που θα αναζωπύρωνε τις σπηλαιολογικές έρευνες στην Κρήτη. Τρία χρόνια μετά, τα αποτελέσματα ξεπέρασαν τις προσδοκίες.

ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ ΤΗΣ ΤΡΙΕΤΙΑΣ 1989-1990

1. Εξερευνήσεις και χαρτογραφήσεις σπηλαίων και βαράθρων.

Η εξερευνητική δραστηριότητα ήταν πολύ πλούσια, ιδιαίτερα αν ληφθεί υπ' όψη το γεγονός ότι το 1989 είχαμε στην διάθεσή μας έναν σπηλαιολογικό εξοπλισμό, το 1990 τρεις και το 1991 εννέα. Από τους τελευταίους, οι τρεις μας εστάλησαν από τα κεντρικά ενώ οι υπόλοιποι ανήκουν στα μέλη.

Συνολικά εξερευνήθηκαν 165 σπήλαια και βάραθρα, στην Κρήτη (138), Κάρπαθο (4), Ρόδο (5), Σαντορίνη (2), Λακωνία (4), Μεσσηνία (2), Κορινθία (2), Φλώρινα (2) και Κύθηρα (6). Από αυτά χαρτογραφήθηκαν για πρώτη φορά τα παρακάτω 95:

ΚΡΗΤΗ (84)

Δήμος Ανωγειών.....	3
Κοιν. Γωνιών Ηρακλείου.....	25
Κοιν. Δαμάστας.....	3
Κοιν. Τυλίσσου.....	1
Κοιν. Ασταυρακίου.....	3
Κοιν. Μάραθου.....	3

Κοιν. Άνω Ασιτών.....	1
Κοιν. Αξού.....	5
Κοιν. Κρουσσώνα.....	1
Κοιν. Λιβαδιών.....	1
Κοιν. Λαγού.....	1
Κοιν. Ροτασίου.....	1
Κοιν. Σελιών.....	1
Κοιν. Γερακίου.....	2
Κοιν. Μαθιά.....	1
Κοιν. Κορφών.....	2
Κοιν. Καστελίου Ηρακλείου.....	4
Κοιν. Ζωνιανών.....	2
Όροπέδιο Ομαλού Χανίων.....	6
Όρος Γκιγκιλός Λευκών Ορέων.....	16
Νήσος Δία.....	2

ΚΑΡΠΑΘΟΣ (4)

Δήμος Πηγαδιών.....	2
Κοιν. Σπόα.....	2

ΡΟΔΟΣ (5)

Κοιν. Αρχαγγέλου.....	5
-----------------------	---

ΦΛΩΡΙΝΑ (2)

Κοιν. Μικρολίμνης.....	1
Κοιν. Βατοχωρίου.....	1

Ιδιαίτερο αισθητικό ενδιαφέρον παρουσιάζουν το βάραθρο "Ψηστράκι" της Κοιν. Γωνιών και το σπήλαιο "Καμαρίτη" της Κοιν. Αξού τα οποία απασχόλησαν και απασχολούν τον τοπικό τύπο και την τηλεόραση. Για το τελευταίο έγιναν και συγκεκριμένες προτάσεις για την προστασία του με την ταυτόχρονη προβολή του με έμμεσους τρόπους.

Δεν έλλειψαν και οι εξερευνησεις μεγάλων βαραθρών (πάνω από 150μ), όπως τα "Μπώκου Πόρος", "Κορίτσι", "Κακοφάραγκο", "Τζανή Σπήλιος", "Χώνος Σάρχου" κ.ά. Η μεγαλύτερη όμως επιτυχία ήταν η από κοινού με γάλλους συναδέλφους εξερεύνηση του βαθύτερου βαραθρού της Ελλάδας (Πετραδολάκια, βάθος περίπου 500 μ.) στα Ανώγεια Κρήτης.

2. Συνεργασίες.

Τα τελευταία τρία χρόνια αναπτύχθηκαν με διαρκώς αυξανόμενο ρυθμό συνεργασίες με διάφορους πολιτειακούς, πολιτιστικούς και φυσιολατρικούς φορείς της Κρήτης.

α. Αρχαιολογικές Υπηρεσίες.

Υπάρχει συνεργασία, στην εξερεύνηση και χαρτογράφηση δύο τουλάχιστον σπηλαίων στον Γιούχτα από κοινού με τον διευθυντή του Μουσείου Ηρακλείου, αρχαιολόγο κ. Χ. Κριτζά. Στις 12.5.1991 πραγματοποιήθηκε η πρώτη επίσκεψη αυτοψίας στο σπήλαιο "Στραβομύτη".

β. Γεωργική Υπηρεσία Ηρακλείου.

Ήδη έχουμε συνεργαστεί στην εξερεύνηση δύο βαραθρών στο νησί

Δια. Το βαθύτερο έχει νερό το οποίο έλυσε το πρόβλημα ύδρευσης των αγριοκάσικων του νησιού (βλ. αντίστοιχο άρθρο). Η συνεργασία συνεχίζεται.

γ. Σπηλαιολογικοί φορείς.

Βρίσκεται σε εξέλιξη η από το 1989 συνεργασία μας με τους γάλλους σπηλαιολόγους της G.R.E.S.P.A. 6 (Groupe de Reserche Speleologique de l' Université Paris 6) στην εξερεύνηση βαράθρων του Ψηλορείτη (Ανώγεια). Παλαιότερα είχαμε συνεργαστεί με την Σλοβενική σπηλαιολογική εταιρεία Crni Galeb, σε κοινή σπηλαιολογική και βιοσπηλαιολογική αποστολή στην Κρήτη.

δ. Δήμοι και Κοινότητες.

Συνεργαστήκαμε με πολλούς Δήμους και Κοινότητες τόσο στην Κρήτη όσο και σε άλλα νησιά του νότιου Αιγαίου. Ενδεικτικά είναι τα ονόματα που αναφέρονται στην αρχή του απολογισμού.

ε. Πολιτιστικοί Σύλλογοι.

Πιο στενή συνεργασία υπάρχει με τους συλλόγους των Κοινοτήτων Αξού και Γωνιών. Την τελευταία χρονιά συνεργαζόμαστε με τον Σύνδεσμο Δήμων και Κοινοτήτων του Ψηλορείτη και του οροπεδίου του Λασιθίου στα πλαίσια του κοινοτικού προγράμματος Leader.

ζ. Πανεπιστήμια.

Σε μόνιμη βάση υπάρχει η συνεργασία μας με τα Τμήματα Βιολογίας των Πανεπιστημίων Αθήνας και Κρήτης με κύριο συνδετικό κρίκο την διδακτορική διατριβή του γράφοντος. Υπάρχει επίσης συνεργασία με τους σπηλαιολόγους του Πανεπιστημίου Paris 6 της Γαλλίας.

3. Ομιλίες

Στα πλαίσια της παρουσίασης των δραστηριοτήτων του Τμήματος και της περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης, έγιναν ομιλίες και προβολές διαφανειών, μετά από πρόσκληση των αντίστοιχων φορέων:

α. Στην Κοινότητα Αξού (3 ομιλίες, 25.11, 2.12 και 9.12 του 1990). Η συμμετοχή ήταν πολύ υψηλή, πάνω από 600 κάτοικοι συμμετείχαν στις εκδηλώσεις που οργάνωσε ο πολιτιστικός σύλλογος της Αξού.

β. Στη λέσχη Lions Ηρακλείου με επίσης μεγάλη συμμετοχή.

γ. Στο Τ.Ε.Ι. Ηρακλείου, στις 16.5.1991.

δ. Στην Κοινότητα Γωνιών Ηρακλείου, στις 22.6.1991, με συμμετοχή του συνόλου σχεδόν των κατοίκων και με τηλεοπτική κάλυψη.

4. Τα γραφεία του Τμήματος στο Ηράκλειο.

Τα πρώτα δύομιση χρόνια το Τμήμα ήταν άστεγο, αντιμετωπίζοντας έτσι πολλά λειτουργικά προβλήματα. Τα προβλήματα αυτά λύθηκαν χάρη στην γενναϊόδωρη οικονομική ενίσχυση και την προσωπική εργασία των επανιδρυτικών μελών. Έτσι, στις 4.12.1991 έγιναν με πολύ μεγάλη επιτυχία τα εγκαίνια των γραφείων του Τμήματος στο Ηράκλειο. Η προσέλευση εκπροσώπων πολιτειακών και πολιτιστικών φορέων αλλά και του ευρύτερου κοινού ήταν τόσο μαζική, ώστε τα 50 τ.μ. της ενιαίας αίθουσας των γραφείων γέμισαν ασφυκτικά. Τα γραφεία στεγάζονται στην συμβολή των οδών Ψαρομηλιγκών και 1770 αρ. 3, στο κέντρο του Ηρακλείου και είναι... υπόγεια. Επίσης αποκτήσαμε και θυρίδα στο ταχυδρομείο (Τ.Θ. 1369, 710 01 ΗΡΑΚΛΕΙΟ).

5. Δημιουργία αρχείου με τα σπήλαια και βεράθρα της Κρήτης.

Μετά την απόκτηση των γραφείων προτεραιότητα είχε η αρχαιοθέτηση των σπηλαίων και βεράθρων της Κρήτης. Για το λόγο αυτό καταρτίσαμε το πρόγραμμα "απογραφής σπηλαίων και βεράθρων της Κρήτης". Μέχρι στιγμής έχουν αποσταλεί πάνω από 700 επιστολές με πρωτόκολλα καταγραφής που συντάχθηκαν για αυτόν τον λόγο, σε δήμους και κοινότητες της Κρήτης. Έχει αρχίσει η καταχώριση των σπηλαίων και βεράθρων της Κρήτης που είναι γνωστά από τη βιβλιογραφία (με όλες τις πληροφορίες που είναι γνωστές για αυτά, όπως: όνομα, περιοχή, κοινότητα, νομός, διαστάσεις, κλπ.), σε βάση δεδομένων σε ηλεκτρονικό υπολογιστή. Έχει αρχίσει η φωτοτύπηση και ταξινόμηση των εργασιών που σχετίζονται με τα σπήλαια της Κρήτης καθώς και η καταχώρισή τους σε βάση δεδομένων (Refmenu). Σε συνεννόηση που είχαμε με τη Βικελαία βιβλιοθήκη Ηρακλείου, αντίγραφο του αρχείου του Ε. Πλατάκη θα είναι στην διάθεσή μας, όταν ολοκληρωθεί η φωτογράφησή του.

6. Εκπαίδευση νέων μελών.

Τόσο η εκπαίδευση όσο και η θεωρητική κατάρτιση των νέων μελών είναι ένα θέμα που μας απασχόλησε ιδιαίτερα. Το σύντομο χρονικό διάστημα (2 ημέρες) και η πληθώρα ομιλιών κατά το Συνέδριο του 1989 ήταν εντελώς ανεπαρκή για τα νέα μέλη. Έτσι μετά από μεγάλο χρονικό διάστημα προετοιμασίας άρχισε το Σεμινάριο Επιστημονικής και Αθλητικής Σπηλαιολογίας στις 12.3.1991. Το σεμινάριο αυτό είναι τριμήνης διάρκειας. Για το θεωρητικό μέρος γίνονται, σε εβδομαδιαία βάση, ομιλίες που αφορούν όλους τους τομείς της σπηλαιολογίας, από ειδικούς σε κάθε θέμα και δίνονται αντίγραφα άρθρων για το αντίστοιχο θέμα προς μελέτη. Για το πρακτικό μέρος έχει ήδη πραγματοποιηθεί μια εκπαιδευτική εκδρομή στο σπήλαιο "Μούγκρι" Σισσών. Στις 4 και 5 Απριλίου θα πραγματοποιηθεί δεύτερη εκδρομή στο οροπέδιο του όρους Στρούμπουλα Ηρακλείου. Τέλος, στις 6 έως 10 Ιουλίου έχει προγραμματιστεί τετραήμερη εκδρομή στο οροπέδιο Ομαλού. Τα υποψήφια μέλη είναι 32 και είναι υποχρεωμένα να παρακολουθήσουν όλες τις διαλέξεις και να συμμετάσχουν στις εκπαιδευτικές εκδρομές. Το ενδιαφέρον και οι επιδόσεις των νέων μελών θα αξιολογηθούν από τους εκπαιδευτές και στη συνέχεια θα προταθούν για τακτικά μέλη.

7. Εκδηλώσεις.

Εκτός από τις καθιερωμένες προβολές διαφανειών κάθε Τετάρτη και Πέμπτη στα γραφεία μας, έγιναν δύο σημαντικές εκδηλώσεις το 1992. Η μία ήταν τα εγκαίνια των γραφείων μας. Η άλλη ήταν η κοπή της πρωτοχρονιάτικης πίττας του Τμήματος στην πρώτη αίθουσα του σπηλαίου Σεντόνη στα Ζωνιανά στις 26.1.1992. Ήταν η πρώτη φορά που έγινε τέτοια εκδήλωση για το Τμήμα. Συμμετείχαν 50 άτομα από το Ηράκλειο, για τα οποία είχε ναυλωθεί λεωφορείο, και πλήθος κόσμου από τα Ζωνιανά και τα γύρω χωριά. Μας δόθηκε η ευκαιρία να κάνουμε και επίδειξη σπηλαιολογικών τεχνικών στον γκρεμό (45 μ.) που υπάρχει έξω από το σπήλαιο. Η επίδειξη κατά γενική ομολογία εντυπωσίασε τους παριστάμενους.

8. Άλλες δραστηριότητες.

Δημιουργήσαμε τράπεζα αίματος για τα μέλη του Τμήματος και τους συγγενείς τους πρώτου βαθμού και προτρέπουμε τα μέλη να γίνουν δωρητές σώματος.

Αυτό τον καιρό βρίσκονται υπό εκτύπωση αυτοκόλλητα, σημαίες και μπλουζάκια με το σήμα της Εταιρείας και την Κρήτη για τις ανάγκες των δημοσίων σχέσεων του Τμήματος.

ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ

Οι βασικότεροι στόχοι που έχουμε για το άμεσο μέλλον είναι:

- Η καταχώριση σε βάσεις δεδομένων των γνωστών σπηλαίων και βαράθρων της Κρήτης (υπερβαίνουν τις 3.500) καθώς και της σχετικής βιβλιογραφίας. Ελπίζω ότι θα έχει περατωθεί κατά τα τέλη του 1993.

- Το παραπάνω πρόγραμμα προχωρεί παράλληλα με το πρόγραμμα της απογραφής των σπηλαίων και βαράθρων της Κρήτης. Μέσα στο 1992 θα έχει ολοκληρωθεί η αποστολή των πρωτοκόλλων σε όλους τους Δήμους και Κοινότητες της Κρήτης.

- Η συνέχιση με πιο εντατικούς ρυθμούς των εξερευνήσεων και χαρτογραφήσεων νέων σπηλαίων και βαράθρων.

- Η υλοποίηση της πρότασης που έχουμε κάνει στα πλαίσια του κοινοτικού προγράμματος LEADER για τη δημιουργία σπηλαιολογικού πάρκου στον Ψηλορείτη. Γνωρίζουμε ότι τα κονδύλια θα αποδοθούν το 1992. Δεν γνωρίζουμε το ύψος τους. (Η πρόταση που υποβάλαμε είχε προϋπολογισμό 100.000.000 δρχ. Σήμερα, μετά από περικοπές, έφτασε στο ποσό των είκοσι περίπου εκατομμυρίων δρχ.).

- Η όσο το δυνατόν πληρέστερη, θεωρητική και πρακτική κατάρτιση των νέων μελών.

- Η εύρεση πόρων και η οργάνωση του Β' Παγκρήτιου Σπηλαιολογικού Συμποσίου το οποίο προγραμματίζουμε για το 1993.

- Η ανάπτυξη των δημοσίων σχέσεων και ανεύρεση πηγών χρηματοδότησης.

- Η βελτίωση της υλικοτεχνικής υποδομής του Τμήματος.